

Motion till riksdagen 2020/21:179

av Jon Thorbjörnson m.fl. (V)

Jämlik familjerätt

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det bör göras en översyn av den familjerättsliga lagstiftningen i syfte att den ska bli både materiellt och språkligt könsneutral och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med lagförslag i enlighet med utredningen Nya regler om faderskap och föräldraskap (SOU 2018:68) och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag som innebär att par och ensamstående kvinnor får uttrycklig rätt att välja en känd donator för assisterad befruktning och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag till lagändring som innebär att den man som donerat sin sperma för assisterad befruktning av en kvinna får möjlighet att bekräfta faderskapet till barnet och tillkännager detta för regeringen.

Inledning

Den familjerättsliga lagstiftningen är i dag föråldrad och könsstereotyp och saknar ett tydligt barnperspektiv. För Vänsterpartiet är det självklart att alla människors kärlek ska respekteras. Ingen ska diskrimineras p.g.a. sin sexuella läggning eller könsidentitet, utan alla ska ges samma förutsättningar att bilda och vara en familj. Dessvärre har vi en lång väg kvar innan vi nått fram till detta mål.

Vi lever i ett samhälle där hbtq-personer fortfarande osynliggörs, ifrågasätts och tvingas till utanförskap. För att sexuell läggning och könsidentitet ska vara ovidkommande krävs en lagstiftning som inte diskriminerar och särskiljer.

Könsneutral lagstiftning

Dagens familjerättsliga lagstiftning utgår i mångt och mycket från heteronormativa föreställningar om hur en familj ser ut och innehåller många bestämmelser och antaganden kopplade till kön och sexualitet. Dessutom är många bestämmelser specifikt kopplade till modern (som alltid förutsätts vara en kvinna) och moderskapet respektive fadern (som alltid förutsätts vara en man) och faderskapet. Sedan samkönade par fått rätt att ingå äktenskap, adoptera och inseminera har dock vissa tillägg gjorts i de befintliga bestämmelserna. Efter att kravet på tvångssterilisering vid ändring av juridiskt kön togs bort har nya problem med lagstiftningen uppstått. Mot bakgrund av den rättsliga och samhällsliga utvecklingen framstår det som omotiverat att upprätthålla och behålla den nuvarande heteronormativa och könsstereotypa lagstiftning som dessutom blir allt svårare att tillämpa på ett rättssäkert och bra sätt.

Vänsterpartiet anser att det saknas skäl att dela upp föräldraskapet och göra åtskillnad mellan moderskap och faderskap. För oavsett vilken sexuell läggning och vilket juridiskt eller biologiskt kön den person som föder barnet har så är den personen barnets förälder. Samma sak gäller för den eller de personer som i övrigt är att anse som barnets förälder/föräldrar.

Det bör göras en översyn av den familjerättsliga lagstiftningen i syfte att den ska bli både materiellt och språkligt könsneutral. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Avskaffa omotiverade rättsliga skillnader mellan gifta och ogifta föräldrar

Enligt nuvarande lagstiftning måste en ogift man skriftligen bekräfta faderskapet till sitt barn. Bekräftelsen ska bevitnas av två personer och skriftligen godkännas av modern samt socialnämnden (1 kap. 4 § FB). Om modern är gift med en man vid barnets födelse anses däremot den mannen automatiskt som barnets far enligt den s.k. faderskapspresumtionen (1 kap. 1 § FB). Om ett barn inte omfattas av faderskapspresumtionen är socialnämnden skyldig att försöka utreda vem som är far till barnet och se till att faderskapet fastställs om barnet har hemvist i Sverige (2 kap. 1 § FB).

Om föräldrarna är sammanboende och har varit det under tiden för befruktningen brukar socialsekreteraren på ett ganska smidigt sätt godta de uppgifter som föräldrarna lämnar, men fortfarande måste föräldrarna svara på frågor om de haft sexuell umgänge under konceptionstiden, dvs. den tid då barnet kan vara avlat. Modern måste även svara på frågan om hon haft sexuell umgänge med någon annan man under denna tid. Protokoll ska föras över det som kommer fram under utredningen. Om utredningen med tillräcklig säkerhet visar att en viss man är far till barnet ska han ges möjlighet att erkänna faderskapet. Om föräldrarna inte är sammanboende blir utredningen mera omfattande, för att så långt som möjligt säkerställa vem som är rätt far till barnet. Det kan då också bli aktuellt med blodundersökning.

Vänsterpartiet anser att de otidsenliga rutinerna för fastställande av faderskap när föräldrarna är ogifta måste förenklas och moderniseras. Det finns ingen anledning att upprätthålla dagens byråkratiska procedur som för övrigt upplevs som kränkande av många nyblivna föräldrar. Förenklade rutiner kommer enligt vår mening inte att innebära ökad risk för att det inte är den biologiska fadern som tar på sig faderskapet.

Ett barn som föds av gifta heterosexuella föräldrar faller under den s.k. faderskaps-presumtionen. Mannen i äktenskapet anses alltså automatiskt vara far till barnet oavsett om han verkligen är den biologiska fadern eller inte. Som lagstiftningen är utformad i dag är det möjligt att ett barn som tillkommit i ett lesbiskt förhållande i praktiken bara får en rättslig vårdnadshavare. Om ett barn tillkommit genom privat insemination i hemmet eller efter assisterad befruktning utomlands saknar nämligen den befruktade kvinnans partner möjlighet att bekräfta föräldraskapet.

Vi anser att en föräldraskapspresumtion alltid ska gälla i de fall där paret, oberoende av om det är ett heterosexuellt eller lesbiskt par, är gifta eller registrerade partner. Detta oavsett hur barnet har tillkommit. Föräldraskapspresumtionen ska kunna hävas om donatorn vill ta på sig det rättsliga faderskapet under förutsättning att den biologiska modern och hennes maka eller partner godkänner hans faderskapsbekräftelse. Samma regler ska gälla för det rättsliga föräldraskapet oavsett om föräldrarna lever i en heterosexuell eller en lesbisk relation.

2018 kom utredningen Nya regler om faderskap och föräldraskap (SOU 2018:68) som föreslog en rad åtgärder som skulle modernisera och underlätta processen vid föräldraskapsbekräftelser samt införa en föräldraskapspresumtion för gifta samkönade par. Trots att det gått två år sedan utredningen kom och att många remissinstanser var positiva har den inte resulterat i ny lagstiftning. Behovet av ny lagstiftning på området är stort. Regeringen bör därför återkomma med lagförslag i enlighet med utredningen Nya regler om faderskap och föräldraskap (SOU 2018:68). Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Möjlighet att välja donator

I dag saknas en generell möjlighet för par att själva välja vilken person de vill ha som donator. Enligt bestämmelser i lagen om genetisk integritet m.m. är det läkaren som väljer en lämplig donator. I huvudsak ska läkarens val styras av att den tänkta givaren inte är olämplig av medicinska skäl. I lagen uppställs dock inga hinder för att läkaren väljer någon som paret själva har valt och som är villig att medverka, men i verkligheten varierar det från fall till fall om ett pars önskan om en särskild donator tillmötesgår eller inte. Detta beror bl.a. på att det i förarbetena till lagen framhållits att släkt- och vänskapsförhållanden mellan paret och givaren inte är okomplicerat och att det kan finnas en risk för att enskilda utsätts för påtryckningar att donera sina könsceller. Vidare har det även framhållits att det ur barnets perspektiv är viktigt att föräldrarna och givaren kan hantera förhållandet att barnet har en genetisk förälder i exempelvis släkt- eller bekantskapskretsen. Om ett par önskar använda könsceller från en känd donator, måste läkaren därför bl.a. undersöka de inblandade personernas motiv till det och deras möjligheter att framöver klara sina inbördes relationer på ett bra sätt. Uttalandena i förarbetena har inneburit att man inom hälso- och sjukvården verkar för att ett par inte använder könsceller från en känd donator.

Vänsterpartiet anser att det ska införas en laglig rätt att välja en känd donator, oavsett om det gäller ägg- eller spermadonation, och oavsett om det rör sig om ett par eller en ensamstående kvinna – detta oberoende av vilken sexuell läggning paret eller den ensamstående kvinnan har. På samma sätt som gäller i dag är det viktigt att den tilltänkta donatorn är lämplig av medicinska skäl. Vi förespråkar inte att det ska vara

möjligt att välja bland okända donatorer för att exempelvis öka möjligheten att barnet får vissa egenskaper eller dylikt. Vi är heller inte omedvetna om den risk som finns att enskilda kan utsättas för påtryckningar att ställa upp och donera sina könsceller till en närstående. All donation måste givetvis ske på frivillig basis och sjukvården bör i möjligaste utsträckning säkerställa att det också förhåller sig så.

Det förekommer redan i dag att ensamstående kvinnor, i stället för att besöka en klinik utomlands, med hjälp av en vän eller en helt okänd person inseminerar sig själva i hemmet. Vi anser att det är bättre om all insemination sker inom sjukvården under medicinskt kontrollerade former och där professionell hjälp finns att tillgå. Att tydligt möjliggöra insemination från känd donator på allmänt sjukhus eller barnmorskemottagning innebär både att rättigheter och skyldigheter blir tydligt reglerade och att det är en trygghet för alla inblandade parter.

Regeringen bör därför återkomma med förslag som innebär att par och ensamstående kvinnor får uttrycklig rätt att välja en känd donator för assisterad befruktning. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Möjlighet för spermadonator att bekräfta föräldraskapet

För många homosexuella män är donation av sperma den enda möjligheten som finns att bli biologisk förälder till ett barn. I dag kan en donator bekräfta faderskapet till ett barn som tillkommit genom privat insemination på samma sätt som en man som haft samlag med barnets mor. Vi anser att det även ska finnas en möjlighet att bekräfta faderskapet till ett barn som tillkommit genom assisterad befruktning vid allmänt sjukhus. Denna möjlighet kommer enbart att bli aktuell i de fall där paret själva eller den enskilda kvinnan själv valt ut en donator som de är överens om ska vara barnets rättsliga far. För den donator som läkaren väljer ut åt paret kommer situationen att vara oförändrad. Möjligheten för en man att bekräfta faderskapet till det barn som tillkommit genom befruktning vid allmänt sjukhus bereder väg för att fler inseminationer kan genomföras under medicinskt kontrollerade former.

Regeringen bör återkomma med förslag till lagändring som innebär att den man som donerat sin sperma för assisterad befruktning av en kvinna får möjlighet att bekräfta faderskapet till barnet. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Jon Thorbjörnson (V)

Christina Höj Larsen (V)

Linda Westerlund Snecker (V)

Mia Sydow Mölleby (V)

Jessica Wetterling (V)